

2. Starpinstitūciju sadarbības formas un metodes

Bērna tiesību īstenošana savā būtībā ir process, kas regulēts ar tiesību normām, lai nodrošinātu, ka visas Bērna tiesību aizsardzības likumā noteiktās bērnu tiesības tiktu īstenotas, pieņemot lēmumus katra individuāla bērna, vai bērnu kā sabiedrības grupas, interesēs. Tai skaitā, lai nodrošinātu tiesības uz dzīvību un attīstību, ģimeni, individualitāti; uz privāto dzīvi, personas neaizskaramību un brīvību; uz pilnvērtīgiem dzīves apstākļiem, izglītību un jaunradi, kā arī citas.ⁱ Bērna interesēs ir atrasties tādā situācijā, kurā bērna tiesības ir iespējams nodrošināt. Tāpēc ir būtiski, lai bērna tiesību aizsardzības process norisinātos tādās formās, kas vienlaikus ir gan efektīvas, gan nodrošina likumā noteiktos rezultātus, proti, bērna tiesības.

Bērnu tiesību aizsardzības likumsⁱⁱ no tā spēkā stāšanās brīža ietvēris normu, ka dažādas institūcijas – bāriņtiesas, pašvaldību sociālie dienesti, pašvaldības policija (vai Valsts policija), izglītības iestādes, bērnu aprūpes iestādes, ārstniecības iestādes un citas institūcijas – savā starpā sadarbojas. Turklāt šī sadarbība tika noteikta ne tikai kā šo speciālistu un institūciju tiesības, bet arī kā likumā noteikts pienākums. Neraugoties uz to, praksē bieži vien tika konstatēts, ka šī sadarbība ne vienmēr notiek tā, kā to ir paredzējis likumdevējs.ⁱⁱⁱ Pienākumu sadarboties dažādu institūciju un profesiju pārstāvjiem atsevišķos gadījumos likumdevējs ir noteicis dažādos tiesību aktos, kas vienlaikus noteic šo procesu kārtību. Piemēram, Civilprocesa likums vai tiesību normas, kas noteic administratīvo pārkāpumu procesu. Tomēr virknē situāciju, kas saistītas ar sociālo un izglītības jomas darbu vai bērnu tiesību pārkāpumu prevencijas jomu, sadarbības formas nebija noteiktas. Minēto apstākļu dēļ sadarbības pienākums nebija izprasts un īstenots vienveidīgi un mērķēti, ne vienmēr visas iesaistītās institūcijas izprata to, ko dara citas institūcijas, lai tās, savstarpēji sadarbojoties, pēc iespējas labāk varētu izpildīt savā kompetencē esošos pienākumus un uzdevumus bērnu tiesību aizsardzībā.^{iv}

Lai nodrošinātu bērna labākās intereses starpinstitūciju sadarbības procesā, tika izveidots visu iesaistīto institūciju vienotas sadarbības mehānisms pašvaldības līmenī. Tika paredzēts, ka pašvaldību līmenī ir izveidojamas sadarbības grupas bērnu tiesību aizsardzībai un organizējamās šo grupu sanāksmes.

2017.gada 12.septembra Ministru kabineta noteikumi Nr.545 "[Noteikumi par institūciju sadarbību bērnu tiesību aizsardzībā](#)" paredz, ka vienā novadā vai republikas pilsētā var izveidot gan vairākas starpinstitūciju sadarbības grupas, gan arī vairākas pašvaldības, kurās nav nepieciešams izveidot savu sadarbības grupu, var izveidot vienu kopīgu sadarbības grupu, nosakot katras sadarbības grupas darbības teritoriju. Sadarbības grupu uzdevumi ir noteikti Ministru kabineta noteikumos, tie paredz, ka **sadarbības grupas**:

- 1) **izskata individuālus gadījumus** saistībā ar iespējamiem bērna tiesību pārkāpumiem, ja ir nepieciešama ātra rīcība un vairāku institūciju sadarbība un radušos situāciju nav iespējams atrisināt vienas institūcijas ietvaros vai nav to izdevies atrisināt ilgstošā laikposmā.

Individuālos gadījumus izskatīšanai iesaka kāds no sadarbības grupas pārstāvjiem, ja šis speciālists, strādājot ar konkrētu gadījumu, ir secinājis, ka nepieciešama vairāku institūciju sadarbība, vai arī pastāv tādi apstākļi, kas norāda, ka ir nepieciešama ātra rīcība, vai pastāv apstākļi, kurus nav iespējams atrisināt vienas institūcijas ietvaros vai kurus nav izdevies atrisināt ilgstošā laika posmā. Izskatot individuālo gadījumu sadarbības grupā, pārstāvēto institūciju pārstāvji sniedz viņu rīcībā esošo informāciju un analizē to informāciju, ko sniedz citi sadarbības grupas dalībnieki, un savstarpēji vienojas par turpmāko rīcību un veicamajiem pasākumiem katras pārstāvētās institūcijas kompetences ietvaros. Šāda vienošanās fiksējama sadarbības grupas sanāksmes protokolā.

Ja sadarbības grupa nevar vienoties par saskaņotu un koordinētu sadarbību individuālā gadījuma izskatīšanā, tā informē Bērnu aizsardzības centru, kas sniedz konsultatīvu un metodisku atbalstu, kā rīkoties, lai ievērotu bērna vislabākās intereses. Šādā gadījumā iespējami vairāki atbalsta veidi no Bērnu aizsardzības centra:

- a) sadarbības grupas dalībnieki gūst iespēju saņemt Bērnu aizsardzības centra speciālistu profesionālo atbalstu, tai skaitā ieteikumus, iespējamās rīcības virzienus (speciālistiem);

- b) tiek izmantota iespēja plašākā speciālistu lokā analizēt situāciju un, izmantojot Bērnu aizsardzības centra rīcībā esošos profesionālos resursus, sniegt vai organizēt atbalsta pakalpojumus bērnam un ģimenei.

Individuālo gadījumu izskatīšanas procesā ir iespēja arī pieaicināt speciālistu, kas nav sadarbības grupas dalībnieks. Sadarbības grupa var [pieprasīt sniegt nepieciešamo informāciju](#), kas varētu būt būtiska sadarbības grupas darbā. Bieži vien ir gadījumi, kuros bērna deklarētā un faktiskā dzīvesvieta atšķiras vai bērna vecāku deklarētās dzīvesvietas atrodas dažādās administratīvajās teritorijās, vai vecāki bieži maina savas dzīvesvietas no vienas administratīvās teritorijas uz citu darba vai citu iemeslu dēļ, tad attiecīgi sadarbības grupā var pieaicināt arī pārstāvjus no citas pašvaldības sadarbības grupas. Šāda situācija var rasties arī tajos gadījumos, ja bērns mācās izglītības iestādē, kas atrodas citas sadarbības grupas darbības teritorijā.

- 2) **analizē situāciju bērnu tiesību aizsardzības jomā** savas darbības teritorijā un pašvaldībai sniedz priekšlikumus novada vai republikas pilsētas bērnu tiesību aizsardzības programmas izstrādei, tostarp par nepieciešamajiem pasākumiem institūciju sadarbības sistēmas pilnveidošanai, saskaņotai un koordinētai institūciju sadarbībai.

[Bērnu tiesību aizsardzības likuma 66.pants](#) noteic, ka novada pašvaldība un republikas pilsētas pašvaldība analizē stāvokli bērna tiesību ievērošanas jomā, izstrādā un īsteno bērna tiesību aizsardzības programmu novada vai republikas pilsētas administratīvajā teritorijā. Arī likums "[Par pašvaldībām](#)" noteic, ka pašvaldības autonomajās funkcijās ietilpst pienākums ne tikai gādāt par aizgādību, aizbildnību, adopciju un bērnu personisko un mantisko tiesību un interešu aizsardzību, izglītību un sabiedrisko kārtību, bet arī īstenot bērnu tiesību aizsardzību attiecīgajā administratīvajā teritorijā. Sadarbības grupu un tajās iesaistīto speciālistu profesionālās darbības jomas ir tādas, ka šo speciālistu redzeslokā nonāk visaktuālākās problēmas bērnu tiesību aizsardzībā, kas izriet no

visām pašvaldību atbildības jomām. Tāpēc sadarbības grupu praktiskie ieteikumi pašvaldību bērnu tiesību aizsardzības programmu izstrādē ir būtiski.

Savā teritorijā pašvaldība vislabāk pārzina situāciju, tāpēc spēj visprecīzāk identificēt problēmas, tai skaitā pārzina izplatītākos bērnu tiesību pārkāpumus, kas notiek ģimenēs, izglītības iestādēs, sabiedriskajās vietās, atpūtas un brīvā laika pavadīšanas vietās. Ir informēta par veiktajiem, plānotajiem preventīvajiem pasākumiem. Tikai pārzinot praktisko situāciju noteiktās pašvaldības teritorijā, ir iespējams definēt mērķus, kas ietverami bērnu tiesību aizsardzības programmā attiecīgajā pašvaldībā.

Bērnu aizsardzības centrs "[Vadlīnijās pašvaldībām bērnu tiesību aizsardzībā](#)" ir ietvēris ieteikumus bērna tiesību aizsardzības programmu izstrādei un īstenošanai pašvaldībā. Ieteikta arī noteikta programmas struktūra, kas ietver stratēģisko daļu, rīcības plānu un uzraudzības kārtību.

- 3) **sagatavo Labklājības ministrijai priekšlikumus** normatīvo aktu pilnveidei un sadarbības uzlabošanai bērnu tiesību aizsardzības jomā kopumā.

Labklājības ministrija minētos priekšlikumus virza izskatīšanai [Bērnu lietu sadarbības padomē](#). Bērnu lietu sadarbības padome ir pastāvīga, konsultatīva koleģiāla institūcija, kas izveidota ar mērķi veicināt vienotu izpratni par bērna interešu prioritātes principa ievērošanu valsts un pašvaldību rīcībpolitikās, kā arī veicināt institūciju, sabiedrisko organizāciju un citu fizisku un juridisku personu, tai skaitā bērnu tiesību aizsardzības sadarbības grupu, vienotu un saskaņotu darbību bērnu tiesību aizsardzībā. Bērnu lietu sadarbības padomei ir uzdevums izskatīt sadarbības grupu sniegtos priekšlikumus tiesību aktu pilnveidei un sadarbības uzlabošanai bērnu tiesību aizsardzības jomā, kā arī citu valsts un pašvaldību institūciju un nevalstisko organizāciju priekšlikumus. Pēc šo priekšlikumu izskatīšanas un izvērtēšanas Bērnu lietu sadarbības padome sniedz šos priekšlikumus iekļaušanai politikas attīstības dokumentos (stratēģijās, plānos, koncepcijās un citos) un tiesību aktos.

Šāda sadarbība sniedz starpinstitūciju sadarbības grupām iespējas:

- a) balstoties uz sadarbības grupas identificēto attīstāmo praksi, ietvert nozares politikās un, ja nepieciešams, arī tiesību aktos inovatīvas pieejas bērnu tiesību aizsardzībā;
- b) informēt valsts pārvaldes, pašvaldību un nevalstisko organizāciju pārstāvjus par sadarbības grupā identificētiem aktuāliem jautājumiem, apspriest tos, uzklaut dažādus viedokļus. Tai skaitā Bērnu lietu padomei ir tiesības pieaicināt piedalīties sēdēs ar padomdevēja tiesībām arī dažādu nozaru ekspertus;
- c) sniegt priekšlikumus, kas veicina sadarbības grupu dalībnieku informētību par bērnu tiesību aizsardzības nozares attīstību un profesionālās pilnveides procesa plānošanu.

Bērnu lietu sadarbības padomes sēdēs izskatītie materiāli, tostarp prezentācijas, darba dokumenti, sanāksmju protokoli, ir publiski pieejami, un sadarbības grupu dalībniekiem ir iespēja ar tiem iepazīties tiešsaistē [Labklājības ministrijas tīmekļvietnē](#).

- 4) **informē sabiedrību** par aktuāliem bērnu tiesību aizsardzības jautājumiem savā darbības teritorijā.

Bērnu tiesību aizsardzības [likuma 66.panta otrajā daļā](#) ir noteikts, ka pašvaldības bērnu tiesību nodrošināšanā iesaista sabiedrību un koordinē sabiedrisko organizāciju darbību, kā arī izglīto bērnu vecākus un veic citus pasākumus bērna tiesību nodrošināšanai.¹

Pirmkārt, šis sadarbības grupas uzdevums ir cieši saistīts ar citiem uzdevumiem un tāpēc ietver vairākas iespējas. Otrkārt, tiesību normās nav noteiktas konkrētas formas vai veidi, kādos sadarbības grupai sabiedrība būtu jāinformē par bērnu tiesību jautājumiem. Ņemot vērā, ka sadarbības grupa izskata gan individuālos gadījumus, gan analizē situāciju bērnu tiesību aizsardzības jomā,

---

¹ Bērnu tiesību aizsardzības likums. 66. panta otrā daļa. Pieņemts 1998. gada 19. jūnijā. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/49096-bernu-tiesibu-aizsardzibas-likums> [aplūkots 02.01.2021.]

kā arī sagatavo priekšlikumus Bērnu lietu padomei bērnu tiesību aizsardzības sistēmas pilnveidei, tā var informēt sabiedrību par:

- a) veidiem, kādos novērst bērnu tiesību pārkāpumus, un citiem preventīviem pasākumiem, kurus noteiktā pašvaldība ir jau identificējusi vai plāno ieviest;
- b) sadarbības modeļiem starp sabiedrību un pašvaldību bērnu tiesību aizsardzībā, kā arī par nevalstisko organizāciju iesaisti;
- c) pasākumiem un pakalpojumiem, kas tiek organizēti pašvaldībā, citās iestādēs vai struktūrvienībās, kuru mērķa grupas ir ģimenes un bērni;
- d) pašvaldības bērna tiesību aizsardzības programmu: tajā ietvertajām aktualitātēm, plānotajiem pasākumiem un to ieviešanas termiņiem, izstrādes gaitu, iespējām iesaistīties (paust savu viedokli) bērniem un vecākiem.

Uzskaitītie darbības virzieni sabiedrības informēšanā nav izsmeļoši, tie dažādās pašvaldībās var būt atšķirīgi gan pēc satura, gan izvēles formas. Tomēr jāuzsver, ka aktuālas informācijas nodrošināšana sabiedrībai par bērnu tiesību jautājumiem ir ļoti būtiska, jo veicina sabiedrības izpratni par preventīvo darbu un nodrošina arī bērnu, kā sabiedrības grupas, līdzdalību lēmumu pieņemšanā. Tā rezultātā arī sadarbības grupu darbs var mainīt fokusu no individuālo gadījumu izskatīšanas (kas ir reakcija jau uz noteiktām sekām) uz preventīvu rīcību, kas mazina nepieciešamību risināt dažāda veida problēmas. Informatīvie pasākumi nav starpinstitutionu sadarbības grupu formāls uzdevums, bet gan preventīvā darba instruments.

Kopumā sadarbības grupu galvenais uzdevums ir būt par sadarbības platformu starp dažādām iestādēm un dažādu nozaru profesionāļiem, kuras ietvaros starp iesaistītajām institūcijām notiek regulāra informācijas apmaiņa gan par sadarbību, gan par individuālajiem un aktuāliem gadījumiem. Īstenojot starpinstitutionu sadarbību, kopīgais darbs ir mērķtiecīgāks, balstīts vienotā izpratnē. [Tiesību normas](#) nosaka, ka katrs sadarbības grupas dalībnieks lēmumus par jautājumiem, kas tiek izskatīti sadarbības grupā, pieņem atbilstīgi savai profesionālajai kompetencei un savam ieņemamajam amatam. Tas nozīmē, ka, piemēram, policijas darbinieks pieņem lēmumus saskaņā ar tiesību normām, kas noteic viņa uzdevumus

kā policijas darbiniekam, līdzīgi rīkojas sociālā dienesta, izglītības pārvaldes un bāriņtiesu speciālisti.

Pašnovērtējuma jautājumi

1.Sadarbības grupu uzdevumi ir:

- a) noteikti Ministru kabineta noteikumos un tie paredz, ka starpinstitūciju sadarbības grupas izskata individuālus gadījumus saistībā ar iespējamiem bērna tiesību pārkāpumiem; analizē situāciju bērnu tiesību aizsardzības jomā un sniedz pašvaldībai priekšlikumus novada vai republikas pilsētas bērnu tiesību aizsardzības programmas izstrādei; sniedz Labklājības ministrijai priekšlikumus normatīvo aktu pilnveidei un sadarbības uzlabošanai bērnu tiesību aizsardzības jomā; informē sabiedrību par aktuāliem bērnu tiesību aizsardzības jautājumiem.
- b) noteikti Bērnu tiesību aizsardzības likumā un tie paredz, ka starpinstitūciju sadarbības grupas izskata atsevišķus gadījumus saistībā ar bērna tiesību pārkāpumiem; analizē Bērnu lietu sadarbības padomes darbu un sniedz Labklājības ministrijai priekšlikumus normatīvo aktu pilnveidei un sadarbības uzlabošanai bērnu tiesību aizsardzības jomā.
- c) noteikti Bērna tiesību konvencijā tie paredz, ka starpinstitūciju sadarbības grupas izskata atsevišķus notikumus, kuri notikuši konkrētās pašvaldības teritorijā un ir saistīti ar bērnu antisociālu uzvedību.

2.Sadarbības grupa var informēt sabiedrību par:

- a) veidiem, kādos novērst bērnu tiesību pārkāpumus, un citiem preventīviem pasākumiem, kurus noteiktā pašvaldība ir jau identificējusi vai plāno ieviest; pašvaldības bērna tiesību aizsardzības programmu;
- b) sadarbības modeļiem starp sabiedrību un pašvaldību bērnu tiesību aizsardzībā; par nevalstisko organizāciju iesaisti; pasākumiem un pakalpojumiem, kas tiek organizēti pašvaldībā, citās iestādēs vai struktūrvienībās, kuru mērķa grupas ir ģimenes un bērni;
- c) Abi iepriekš minētie gadījumi.

ⁱ Bērnu tiesību aizsardzības likums. 7.–17. pants. Pieņemts 1998. gada 19. jūnijā. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/49096-bernu-tiesibu-aizsardzibas-likums>

ⁱⁱ Bērnu tiesību aizsardzības likums. 6. pants. Pieņemts 1998. gada 19. jūnijā. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/49096-bernu-tiesibu-aizsardzibas-likums>

ⁱⁱⁱ Pašvaldībām atšķirīgas sekmes institūciju sadarbībā bērnu tiesību aizsardzībai. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/pasvaldibam-atskirigas-sekmes-instituciju-sadarbiba-bernu-tiesibu-aizsardzibai.a339972/>

^{iv} Ministru kabineta noteikumu projekta “Institūciju sadarbības bērnu tiesību aizsardzībā noteikumi” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pieejams: http://tap.mk.gov.lv/doc/2017_09/LMAnot_150817_sadarb_bta.1821.docx